

Statsforvalteren i Nordland

*Nordlaanten Staatehaaltoje
Nordlánda Stáhtaháldadiddje*

Rapport «Oppfølgingsprosjekt tradisjonelt landbruk»

Foto: Cicilie Schjølberg

Tittel : Oppfølgingsprosjekt tradisjonelt landbruk
Dato : 28.11.2024
Forfatter : Signe Pedersen

Utgiver : Statsforvalteren i Nordland
Antall sider : 15
Ansv. sign : Katrine Erikstad

Innhold

1. Bakgrunn.....	3
2. Gjennomføring	4
2.1. Beitebruk.....	5
2.2. Næringsutvikling i kommunene	6
2.3. Forskning og utvikling	7
2.4. Rekruttering	7
2.5. Automatiske melkesystemer	8
2.6. Biogass	9
2.7. Potet, grønnsaker og bær	10
2.8. Økologisk.....	11
3. Veien videre	11
4. Regnskap.....	14
5. Vedlegg.....	14

1. Bakgrunn

I 2020 gikk Fylkesmannen i Nordland i gang med «Oppfølgingsprosjekt tradisjonelt landbruk». Prosjektet bygger på regionalt næringsprogram for landbruket i Nordland, og regional plan for landbruket i Nordland.

Prosjektets hovedmål er å styrke det tradisjonelle landbruket i Nordland gjennom konkrete tiltak som bidrar til:

- Økt matsikkerhet
- Landbruket over hele fylket
- Økt verdiskapning
- Bærekraftig matproduksjon med lavere utslipp av klimagasser

Forankring

Fylkesmannen i Nordland v/ landbruks- og reindriftsavdelingen gjennomførte våren 2019 en innspillsrunde hvor det ble avholdt møter med 5 kommuner i fylket, NIBIO – Tjøtta, Norsk landbruksrådgivning Nord – Norge og representanter fra grøntnæringen. Denne runden ga mange verdifulle forslag, som ble til konkrete tiltak i prosjektbeskrivelsen. Prosjektet ble drøftet i partnerskap for landbruk 29. mai 2019, og både Nordland bondelag, og Nordland Bonde- og småbrukarlag ga sin tilslutning til prosjektet.

Regionalt næringsprogram (RNP) hadde tre strategiske satsningsområder som skulle forsterke utviklingen av landbruksnæringen: kompetanse, rekruttering, innovasjon og entreprenørskap. Prosjektet har vært delt inn i samme satsningsområder som RNP, med ulike delmål og tiltak.

Fra 1. januar 2021 ble navnet på embete endret fra Fylkesmannen til Statsforvalteren i Nordland. I rapporten videre blir derfor prosjekteier omtalt som Statsforvalteren.

I prosjektet har Statsforvalteren hatt et særlig ansvar for å søke samarbeid med relevante fagmiljø. Det har vært et uttalt mål i prosjektet at bøndene skulle oppleve mobiliserings- og utviklingstiltakene som koordinerte. Det var også et ønske om å oppnå samarbeid og

ansvarsdeling mellom ulike aktører for å oppnå gode utviklingsprosesser på tvers av organisasjonstilhørighet. Ambisjonene var å være en initiativtaker, tilrettelegger og koordinator for utviklingsaktiviteter.

2. Gjennomføring

4

Prosjektet skulle starte opp våren 2020, men på grunn av koronapandemien ble oppstarten forsinket, og flere av aktivitetene har blitt endret underveis i dialog med Nordland fylkeskommune.

Pandemien utfordret vår kreativitet og omstillingsevne, vi måtte bruke andre verktøy enn tidligere for å oppnå resultater. Prosjektet har hele tiden prøvd å gjennomføre gode aktiviteter som treffer målgruppene. Vi har nådd bredt ut, engasjert mange, fått gode tilbakemeldinger, og hatt høy deltakelse på aktivitetene. Vi har hatt høye mål om kvalitet og innhold i tiltakene, og pandemien har gitt oss spillerom til å være enda mer nyskapende og kreative. Totalt har det vært ca. 1500 deltakere i prosjektets aktiviteter.

I starten måtte vi gjennomføre alle aktivitetene på teams. Dette medførte ofte høy deltakelse, og lave kostnader. Teams møter medfører ofte mye høyere deltakelse, men når det var tillatt og samles igjen valgte vi å kombinere digitale og fysiske arrangement for å gi best avkastning for målgruppene i prosjektet.

Prosjektbeskrivelsen ble skrevet i 2019, og det har vært store endringer, både i verden og i fylket siden den gang, og det har vært nødvendig og endre noen av prosjektaktivitetene. For eksempel var det beskrevet mange tiltak rettet mot potet, grønt og bærprodusenter. Siden prosjektet ble skrevet har Norsk landbruksrådgivning (NLR) satset stort på grønt i Nordland, og startet i 2023 opp «Grønnsaksskolen for Nord – Norge».

I utgangspunktet har det meste blitt gjennomført og ledet av prosjektlederen. Men vi har tilstrebet og samarbeidet med aktuelle aktører. Vi har samarbeidet godt med mange, blant annet samvirkeorganisasjonene, Norsk landbruksrådgivning, faglagene, naturbruksskolene, kommunene, andre prosjektledere i fylket, Innovasjon Norge og flere.

Fordelingen av egeninnsatsen fra Statsforvalteren og eksterne bidragsytere er ikke helt lik som budsjettert. Dette er naturlig når prosjektet har gått over så lang tid. Vi har levert på alle målene i prosjektet, selv om tiltakene er gjennomført litt annerledes enn budsjettert og beskrevet.

2.1. Beitebruk

Det er gjennomført 5 webinarer og to seminarer med ulike tema, hvor den røde tråden har vært bedre utnyttelse av utmarksbeitene. Aktivitetene har vært åpen for alle, men innrettet mot målgruppene kommunal landbruksforvaltning, og beitebrukere i Nordland.

Programmet for alle webinarene og seminarene ligger som vedlegg.

Når	Tema	Deltakere
Mars 2021	Webinar om beiterett og gjerdeplikt	93
Mars 2021	Webinar om tiltak og tilskudd utmarksbeite	62
Februar 2022	Webinar om beitebruksplan	44
Februar 2022	Webinar om samarbeid om beiting i utmark	54
November 2022	Beitebruksseminar Sortland og Mosjøen	56
Mai 2023	Webinar om beitebruksplan	29

Totalt har det deltatt 338 deltakere på aktivitetene.

I 2023 søkte vi om tillatelse fra Nordland fylkeskommune til å bruke resterende midler for å gjennomføre gjeterhundkurs for beitebruksnæringen. Etter godkjent endring innvilget vi tilskudd til Laila Hoff i Hattfjelldal for å gjennomføre kursene to steder i Nordland, se vedlagt rapport fra tiltaket.

Vi har brukt et bredt spekter av ulike foredragsholdere; NIBIO, Norsk sau og geit, jordskiftedommere, landbruksforvaltningen, gårdbrukere, Nordland fylkeskommune, mattilsynet, arktisk kompetansesenter for sau, og flere.

Resultat

Det er vanskelig å måle om kompetansen og kunnskapen om bruken av utmarka har økt, men tiltakene har hatt høy deltakelse. Underveis i prosjektet har vi kartlagt hvor mange

kommuner som har beitebruksplaner. Interessen for å få på plass en beitebruksplan er stor, og flere kommuner har i løpet av prosjektperioden startet en prosess. Ved prosjektstart eksisterte det 3 beitebruksplaner, og 2 av disse er fortsatt gjeldende. Foreløpig kjenner vi ikke til noen nye vedtatte planer.

	Eksisterende beitebruksplaner	I prosess med å lage beitebruksplan
2020	3	0
2023	2	5
2024	2	4

Resultatet fra gjeterhundkurset var 17 nye godkjente gjeterhunder i Nordland som skal delta i sanking av sau.

2.2. Næringsutvikling i kommunene

Det ble laget en pakke med tiltak; webinar, studietur og regionale møter. Webinaret ble arrangert i samarbeid med KS, og baserte seg på rapporten «Lærdommer fra gode vertskommuner for næringsutvikling». KS har også bidratt inn både på studieturen og de regionale møtene. Deltakere på tiltakene har bredt ansvarsområde; landbrukskonsulenter, næringskonsulenter, arealplanleggere, prosjektledere, gårdbrukere og politikere. Vedlagt ligger program for webinar, regional samling og rapport studietur.

Når	Tema	Deltakere
Februar 2022	Webinar hvordan lykkes med næringsutvikling i kommunen?	77
September 2022	Studietur til Ringsaker kommune	19
April 2023	Samling på Dønna	7
Mai 2023	Samling i Saltdal	10
November 2023	Samling Sortland	12
Desember 2023	Samling Sømna	15
2024	Møteplasser i landbruket	22 kommuner

Totalt har det deltatt 140 deltakere på aktivitetene + 22 kommuner på møteplasser i landbruket

I 2023 ble det gjort en omfordeling i prosjektet. Deler av midlene ble brukt som en tilskuddsordning til kommunene for å lage møteplasser kalt «møteplasser i landbruket». 22 kommuner søkte og fikk innvilget sine søknader. Se vedlagte rapporter.

Resultat

Vi anser at måloppnåelsen for tiltakene har vært høy fordi vi har klart å skape attraktive tiltak på tvers av ansvarsområder. Tiltakene har engasjert bredt, og skapt samarbeid internt, og mellom kommuner.

7

2.3. Forskning og utvikling

Det ble gjennomført 5 FoU møter. Møtene var åpne for alle, og innrettet mot gårdbrukere. Se vedlagt program.

Når	Tema	Deltakere
Oktober 2024	Klimatiltak på gårdsnivå, Leknes	10
Oktober 2024	Klimatiltak på gårdsnivå, Steigen	13
Oktober 2024	Klimatiltak på gårdsnivå, Fauske	10
Oktober 2024	Klimatiltak på gårdsnivå, Korgen	13

Totalt har det deltatt 46 deltakere på aktivitetene

Etter avtale med Nordland fylkeskommune ble alle møtene arrangert i 2024.

Resultat

Det er for tidlig å si om flere tar i bruk klimakalkulatoren eller klimarådgivning i etterkant av møtene, men vi håper på det. I løpet av møtene ble mange deltakere bevist på at tiltak de allerede gjør på gården faktisk regnes som viktige klimatiltak.

2.4. Rekruttering

På grunn av koronapandemien var det ikke mulig å sette i gang møteserie om generasjonsskifte. I starten av prosjektet arrangerte vi en digital workshop med representanter fra kommunene, næringen, faglagene, samvirkeorganisasjonene etc. for å få innspill til hva som var viktig å gjøre i denne delen av prosjektet. Her kom det mange gode

innspill, blant annet et ønske om å få laget konkrete eksempler på hvilken verdi gården har hvis den selges oppstykket eller ikke. Vi leide inn Tine til å skrive en slik rapport for oss, som skulle brukes i møteserien senere. Aktiviteten ble arrangert i samarbeid med Nordland bondelag i form av et generasjonsskiftekurs. Rapporten ble derfor ikke brukt som tiltenkt. Se vedlagt invitasjon, program og evaluering.

Når	Tema	Deltakere
2020	Oppdatert generasjonsskifteveileder	
2021	Rapport fra Tine «Ulike scenarier ved salg av tre fiktive gårdsbruk i Nordland»	
2024	Eierskiftekurs i regi av Nordland bondelag	25

Totalt har det deltatt 25 deltakere på aktivitetene

Resultat

Kurset ble gjennomført i 2024 og det er for tidlig å si noe om effekten per nå. Eierskifte er en prosess som ofte tar lang tid. Vi har oppdatert eierskiftebrosjyren vår. Aktiviteten har hatt lavere kostnader enn budsjettet.

2.5. Automatiske melkesystemer

Tine ble leid inn til å holde kurs for melkeprodusentene i automatiske melkesystemer (AMS). Kurset kostet mindre enn budsjettet fordi deler av kurset ble gjennomført digitalt. Vedlagt rapport fra Tine.

Når	Tema	Deltakere
Januar 2021	Tre digitale møter, drift av AMS besetning	51
September 2022	AMS møte Sømna	14
September 2022	AMS møte Mosjøen	4

Totalt har det deltatt 69 deltakere på aktivitetene

Resultat

Tine anser slike kurs som så verdifulle for sine medlemmer at de ønsker å videreføre konseptet.

2.6. Biogass

Det ble gjennomført to digitale kurs for gårdbrukere, og to møter om biogassproduksjon på tvers av ulike næringer. Alle aktivitetene har vært åpen for alle, men innrettet mot gårdbrukere som vurderer biogass på egen gård, eller levere til større anlegg. Interessen for denne tematikken er veldig stor, både i landbruket, men også i blå sektor. Se vedlagt program for kurs og møter.

Studieturen er ikke gjennomført slik den var beskrevet i prosjektbeskrivelsen. På grunn av stor interesse fra næringen valgte vi å løse tiltaket i samarbeid med andre.

Når	Tema	Deltakere
April 2022	Digitalt kurs «Fornybar energi»	63
Oktober 2022	Digitalt kurs «Produksjons av biogass»	41
April 2024	Møte i Bodø om biogassproduksjon på tvers av ulike næringer	25
April 2024	Møte på Leknes om biogassproduksjon på tvers av ulike næringer	20

Totalt har det deltatt 149 deltakere på aktivitetene

Resultat

Det har vært stor interesse for dette temaet fra næringen, og aktivitetene har økt kunnskapen og interessen for etablering av biogassanlegg. Det er store investeringskostnader, og slike prosesser tar lang tid. I etterkant av prosjektets oppstart har det kommet to nye forprosjekter i Nordland. Møtene på tvers av ulike næringer skapte en ny møtearena som ble veldig godt mottatt av deltakerne fra Innovasjon Norge, Mattilsynet, Statsforvalteren, blå og grønn næring. I etterkant av disse møtene har det vært dialog mellom blå og grønn næring på et konkret prosjekt i Nordland.

Vi arrangerte to studieturer som et resultat av den høye interessen. Turene ble finansiert av arktiske midler 2022, og Innovasjon Norge i 2023. Vi arrangerte begge turene i samarbeid med Statsforvalteren i Troms og Finnmark med fulle deltakerlister. Se vedlagt rapporter.

2.7. Potet, grønnsaker og bær

Det er arrangert en rekke ulike møter, kampanjer og studieturer for å nå målene i prosjektet. I samarbeid med Coop Nordland arrangerte vi «Uvaska uke», hvor lokale grønnsaker ble solgt i 60 butikker i oktober 2022. I forkant av det arrangerte vi en annen kampanje «Besøk en grøntprodusent» hvor innkjøpsansvarlige fra restauranter, butikker, hotell og lignende besøkte gårdbrukere og fikk informasjon om deres produksjon.

10

Underveis i prosjektperioden har Agrianalyse publisert rapporten om flaskehals for grøntproduksjonen i Nord – Norge, Nordnorsk landbruksråd har publisert en handlingsplan for grøntproduksjonen i Nord – Norge, og Norsk landbruksrådgivning har arrangert grønnsaksskolen for Nord – Norge. Det ble godkjent en omfordeling i prosjektet, og vi har ikke gjennomført kursene som står beskrevet i prosjektbeskrivelsen.

Når	Tema	Deltakere
Oktober 2020	Informasjonsmøte om prosjektet Mosjøen	14
Oktober 2020	Informasjonsmøte om prosjektet Fauske	8
Februar 2021	Digitalt møte for jordbærprodusenter	22
Februar 2021	Digitalt møte for potet og grønnsaksprodusenter	35
Oktober 2021	Kjøtt og grønnsakstorg Nordland kultursenter	3
August 2022	Kampanje «Besøk en grøntprodusent»	7 gårdbrukere og 36 innkjøpsansvarlige
September 2022	Studietur for potet og grønnsaksprodusenter	15
Oktober 2022	«Uvasket uke» i samarbeid med Coop Nordland	11 gårdbrukere
August 2024	Studietur for potet og grønnsaksprodusenter	8

Totalt har det deltatt 159 deltakere på aktivitetene

Resultat

Det er mange som har bidratt for å skape resultater for grøntsektoren. Tiltakene i prosjektet har økt tilbudet av lokalt produsert potet og grønnsaker i Nordland, og skapt en tettere dialog mellom gårdbrukere og innkjøpsansvarlige. I motsetning til resten av landet er det en økning i bærproduksjonen, grønnsaksproduksjonen, og potetproduksjonen. Kampanjen til Coop Nordland ble videreført i 2023 og 2024.

2.8. Økologisk

Det er gjennomført en rekke webinarer med bredt spekter av tema. Webinarene er gjennomført som en del av Økouka Nordland, i samarbeid med Økouka Norge. Det er også gjennomført nettverksmøter for småskalaprodusenter to steder i fylket for å etablere «produsentringer».

Når	Tema	Deltakere
September 2020	Økouka, webinarer: <ul style="list-style-type: none"> • Jordhelse • Markedshage • Belgvekster	420
Oktober 2021	Økouka, webinarer <ul style="list-style-type: none"> • Økologisk grovforproduksjon • Dyrkningsteknikk økologisk potetproduksjon • Lønnsomhet økologisk vs. konvensjonell melkeproduksjon • Debio godkjenning	61
September 2021	Nettverksmøter for småskalaprodusenter <ul style="list-style-type: none"> • Helgeland • Salten	30

Totalt har det deltatt 511 deltakere på aktivitetene

Resultat

Resultatene av dette tiltaket preges av endring i markedssituasjonen. Tappelinjen for økologisk melk hos Tine ble lagt ned i 2022. Vi har forsøkt å ta ulike initiativ som av ulike grunner ikke har gitt ønsket resultater.

3. Veien videre

Et slikt prosjekt som dette har vært etterlyst fra landbruksnæringen i mange år. Prosjektet har vært veldig populært, og satt oss i tettere kontakt med gårdbrukere enn vi har hatt

tidligere. Underveis i prosjektet har vi fått mange tilbakemeldinger på at prosjektet har vært veldig viktig, både for næringen og forvaltningen.

Det er en mye større nedgang i antall bruk i Nordland enn i resten av landet. Siden 2019 har det vært en nedgang i Nordland på 10,5 %, mens på landsbasis var det en nedgang på 4,1 %. Selv om prosjektet har vært vellykket og hatt høy måloppnåelse er det mange ytre faktorer vi ikke kan påvirke. Hvis vi ønsker å opprettholde produksjonen i Nordland er det viktig at prosjektet følges opp videre, både for produsentenes skyld og med tanke på beredskap. Det er nødvendig med videre diskusjoner i partnerskap landbruk Nordland, hvordan vi samlet bør styrke det tradisjonelle landbruket.

12

Behov og muligheter vi ser

Næringsutvikling

Kommuner i Nord – Norge er bevisste sin viktige rolle som pådriver for næringsutvikling og ønsker å jobbe med dette. I rapporten «Nordnorske kommuners arbeid med næringsutvikling» påpeker NIBIO at kommunene har lite ressurser. Næringsutvikling er ikke en lovpålagt oppgave som i mange tilfeller dessverre nedprioriteres. Til tross for dette ser vi mange gode eksempler på godt arbeid med næringsutvikling.

Prosjektet har skapt en bevissthet på hva næringsutvikling kan være, og at kommunene allerede får til mye gjennom den daglige driften. Selv små tiltak kan ha god effekt, og god kontakt mellom forvaltning og produsentene gir et godt grunnlag for utvikling. Vi ser at kommunene ved hjelp av små beløp får til mye. I prosjektet skapte tilskuddsordningen «møteplasser i landbruket» høy aktivitet i hele fylket. Aktivitetene ble arrangert av kommunene, for produsentene. Vi ønsker at kommunene skal få muligheten til å videreføre slike aktiviteter, og mener dette er viktig å hensynta ved innretningen av RK / RT midlene.

I etterkant av prosjektet ønsker vi å følge kommunene enda tettere opp, med mål om å styrke samarbeidet mellom landbruksforvaltningen og næringsavdelingen / næringssselskapene. Dette kan vi blant annet gjøre ved å bistå kommunene i prosjektutvikling.

Beitebruk

Interessen i kommunene er stor, men det er prosesser som krever finansiering og tar tid. I etterkant av prosjektet bør kommunene følges opp og få bistand for å få flere vedtatte beitebruksplaner. Vi kan bistå med kompetanseheving ved å videreføre noen av tiltakene som har vært i prosjektet, for eksempel webinar om beitebruksplan.

Fornybar energi

Det har også vært uttrykt et ønske om at offentlige aktører bør være mer koordinerte. I prosjektperioden er det opprettet en mobiliseringsgruppe som består av Innovasjon Norge, Statsforvalteren i Nordland, Troms og Finnmark, og Fylkeskommunene i Nordland, Troms og Finnmark. Gruppen ledes av Innovasjon Norge, og vil videreføres.

Statsforvalteren i Nordland ønsker at bioenergistrategien for Nord-Norge revideres. Dette for å forankre strategien bredere. Det er også viktig at forvaltningen jobber for å være koordinerte. Statsforvalteren ønsker å følge opp deltakerne fra studieturene vi har hatt de siste to årene for å kartlegge hvilke planer de har, hva er utfordringene og mulighetene deres. Samtidig bør næringen følges opp med flere studieturer og digitale kurs.

Andre aktivitetsområder

Vi har nå pekt ut noen områder som vi hos Statsforvalteren ønsker å følge opp, men de andre aktivitetsområdene som ikke er nevnt må også jobbes videre med. Noen av aktivitetene i prosjektet videreføres av andre, for eksempel ønsker Tine å videreføre AMS-kursene.

Den utviklingen vi ser av landbruket i Nord-Norge i dag, gjør det utfordrende å nå de politiske målsettingene om økt verdiskaping og landbruk over hele landet.

Produsentmiljøene blir mindre, og avstanden mellom brukene blir større. Markedsadgang og markedssituasjonen påvirker også landbruket i Nordland i stor grad. Vi vet for eksempel at markedsadgang er en stor utfordring for grøntprodusenter i fylket.

Sammen må vi skape gode vilkår for Nordlandsbøndene. Vi ber partnerskap landbruk ta eierskap til hvordan vi sammen skal få til dette.

4. Regnskap

Tiltak	Kroner	Egeninnsats Statsforvalteren	Egeninnsats andre	Totalt brukt
Beitebruk – seminar og fagmøter	256 877	351 600	479 310	1 087 787
Næringsutvikling kommunen	465 366	657 200	330 541	1 453 107
Eierskifte / generasjonsskifte	130 309	36 000		166 309
Robotringer – AMS kurs	49 523	12 000	34 300	95 823
Biogass – studietur og møteserie	126 577	26 800	4 800	158 177
FoU formidling	158 930	176 400	9 600	344 930
Potet, grønt og bær	285 855	387 200	71 000	744 055
Økologiske seminar	63 677	243 600	16 800	324 077
Administrasjon		118 800		118 800
Diverse				
Sum kostnad	1 537 114	2 009 600	946 351	4 493 065
Prosent	34 %	45 %	21	

14

5. Vedlegg

1. Program webinar om beiterett og gjerdeplikt
2. Program webinar om tiltak og tilskudd utmarksbeite
3. Program webinar beitebruksplan
4. Program webinar samarbeid om beiting i utmark
5. Program beitebruksseminar Sortland og Mosjøen
6. Rapport gjeterhundkurs Nordland
7. Rapport studietur næringsutvikling
8. Program eierskiftekurs Nordland bondelag
9. Rapport studietur fornybar energi 2022
10. Rapport studietur biogass 2023
11. Program «Biogassproduksjon på tvers av ulike næringer»
12. Rapport Tine AMS kurs
13. Rapport studietur grønt 2022

STATSFORVALTEREN I NORDLAND

Fridtjof Nansens vei 11, Pb 1405, 8002 Bodø || sfnopost@statsforvalteren.no || www.statsforvalteren.no/nordland